

وحید در وقف و ابتداء

بسم الله الرحمن الرحيم

هدیه به پیشگاه مقدس سرور آزادگان و احیاگر قرآن حضرت سیدالشهداء(ع) و به تمام دلباخته گان و عاشقان وی که در روز عاشورا حسینی در آن مصیبت عظمی شریک او بوده اند.

مقدمه:

در عصر حاضر تلاوت قرآن به روش نوین در میان مسلمانان جهان خصوصا جوانان کشور، گسترش فراوان یافته است و ما شاهد پیشرفت چشمگیر قاریان و حافظان عزیز ایرانی در این زمینه می باشیم، تا جایی که در بسیاری از مسابقات و محافل بین المللی قاریان ایرانی با تلاوت زیبای خود همگان را به تحسین واداشته اند. یکی از مهمترین عواملی که یک قاری قرآن باید بر آن احاطه داشته باشد، علم وقف و ابتدا می باشد و از آنجا که تسلط بر این علم و تشخیص محل مناسب برای وقف و ابتدا مستلزم احاطه بر ادبیات عرب، علوم قرآنی، علوم بلاغت و نیز آشنایی با تفسیرقرآن است و از سوی دیگر در صورت آشنایی قاری قرآن با مقدمات و مبانی این علم، به خاطر سپردن اقوال مختلف اعرابی و تفسیری امری بسیار مشکل و تقریبا ناممکن است، اینجانب به عنوان خادم اساتید، قاریان و حافظان قرآن اقدام به طراحی نوشتاری نمودم که این عزیزان را در انتخاب محل وقف و ابتدا در آیات نبستا طولانی قرآن یاری دهد که اکنون بخش اول آن که حاوی جداول راهنمای وقف و ابتدا در ده جزء اول قرآن است پیش روی شما خواننده محترم می باشد نکاتی که در نگارش این کتاب مورد نظر بوده بدین قرار است:

1 - در این کتاب از ذکر ادله و علل خودداری شده است، چرا که این مطالب برای همگان مفید نیست و موجب طولانی شدن مباحث و حجیم شدن کتاب می

گردد.

- 2 - تعیین اولویتهای وقف و ابتدا در هر آیه پس از بررسی تفاسیری از فریقین نوشته شده است، و مواردی که در جداول آمده است با همه مذاهب سازگاری دارد.
- 3 - توضیحات داخل هر جدول مربوط به آیه یا قسمتی از یک آیه است که در بالای جدول آمده است و لذا قاریان محترم نسبت به میزان نفس خود حتی الامکان رتبه های دارای اولویت بالاتر را در تلاوت خود رعایت نمایند.
- 4 - تعیین اولویت ها در هر آیه مخصوص به آن آیه است و خواننده گرامی از مقایسه آن با آیات دیگر پرهیز نماید مثلاً وقف بر قالوا و ابتدای از آن ممکن است در آیه ای در رتبه دوم و در آیه دیگر در رتبه سوم یا پایین تر باشد.
- 5 - با توجه به اینکه قاریان و حافظان عزیز از نظر مقدار نفس با یکدیگر تفاوت دارند سعی شده است حتی الامکان در بیان مطالب ملاحظه افراد کم نفس بشود و در موارد لازم نحوه وقف و شروع اضطراری نیز مورد توجه قرار گرفته است. البته بدیهی است که چنانچه قاری بتواند اولویت های بالاتر را در تلاوت رعایت نماید وقف و ابتدای اضطراری مذکور جایز نخواهد بود.
- 6 - اولویتهای مذکور در جداول با دقت فراوان تعیین شده است که توجه به مفاهیم قرآن پایه اصلی آن را شکل می دهد، گرچه دیگر مبانی علم وقف و ابتدا نیز مورد توجه بوده است.

مقدمه ناشر:

قرائت قرآن از جمله هنرهای ارزشمندی است که منشأ آن خود قرآن بوده است و آیات بلند قرآنی که از لحاظ وزن و معنا در قله فصاحت و بلاغت قرار گرفته بستر بسیار مناسبی برای شکوفایی ذوق هنری مسلمانان و همینطور ارضاء فطرت زیبا دوستی بشر بوده است، اما بر اهل فن پوشیده نیست که علی رغم توجه جامعه اسلامی به بعد هنری قرائت قرآن و همینطور جایگاه و قداستی که این هنر در بین مسلمانان دارد، بعد علمی آن بر عموم جامعه روشن نبوده، حتی گاهی مورد غفلت

اهل علمی نیز فرار گرفته است. البته این بینش در دیگر بلاد اسلامی مخصوصا بلاد عرب زبان کمتر دیده می شود و اهل قرائت در این بلاد از جایگاه علمی مناسب با شان خود بر خوردار هستند.

شاید یکی از علل عمده این نقیصه آن است که اهل این فن، قرائت قرآن را به زبان علمی روز و با تعاریف آکادمیک متداول در مجامع علمی معرفی نکرده اند و بسیاری از آنان خود نیز به ابعاد علمی هنرشان واقف نیستند. چرا که آنرا به صورت تجربی فرا گرفته اند، نه به زبان علمی و روشهای کلاسیک. از اینرو شایسته است که دست اندر کاران قرآنی تمامی مساعی خود را در جهت ترویج فن قرائت قرآن به روش کلاسیک و دانشگاهی و به هر وسیله ممکن از جمله تالیف و انتشار کتب علمی در این باب بکار گیرند.

قرائت قرآن از دیدگاه علوم مختلف قابل ارزیابی و اظهار نظر میباشد، به عبارتی دیگر تسلط بر علوم و فنون بسیاری مثل موسیقی، فیزیک صوت، آوا شناسی، تجوید تفسیر، صرف و نحو، بلاغت، لغت و..... برای ارائه یک قرائت کامل و موثر لازم است. یکی از اهداف مهم از قرائت قرآن القاء و افهام مفاهیم عالیه قرآنی به مستمعین و مخاطبین است و دستیابی به این مهم فقط در سایه اتخاذ لحن مناسب و همچنین وقف و ابتدای صحیح و موثر در افهام مخاطبان، ممکن است. بنابراین یکی از دانشهای موثر در قرائت قرآن دانش وقف و ابتدا است که از دیر باز و بلکه از صدر اسلام و همزمان با نزول قرآن مورد توجه بزرگان قرائت بوده است و سفارشهای بسیاری در مورد توجه به این امر از بزرگان دین رسیده ، که معروفترین آن سخن معروف امیر المومنین (ع) در تفسیر آیه شریفه «و رتل القرآن ترتیل ا» است که فرمود: او را خوب بیان کن و کلماتش را روشن ادا کن و چون شعر ، پشت سرهم و به شتاب مخوانش و چون ریگ پراکنده مسازش ولی دلهای سخت خود را با آن به هراس اندازید و نباید همت یکی از شما از آن باشد که سوره را تمام کنید.

اگر چه وقف و ابتدا در نگاه اول عبارت است از ایستادن در جای مناسب با مفهوم آیات و شروع از جای مناسب با آن اما باید دانست که رعایت این وقف و ابتدای صحیح مستلزم تسلط بر علوم ادبی از قبیل صرف و نحو و بلاغت و... و همینطور تفسیر و کلام باشد، چه اینکه گاهی در یک جمله از لحاظ نحو و ترکیب احتمالات مختلفی در وقف و ابتدا مطرح می شود، همینطور احتمالات مختلف تفسیری و مذاقهای کلامی گاهی منشأ اختلاف نظر در مواقف و مبادی در هنگام قرائت آیات می شوند.

بزرگان این دانش از دیرباز در معرفی انواع وقف و همینطور تطبیق آیات با این انواع تحقیقات وسیعی را انجام داده و تألیفات بسیاری را از خود به جای گذاشته اند که اکثر آنها همینک در دسترس محققین این دانش است و تعداد آنها به حدود 80 تألیف می رسد. البته باید اذعان نمود که تا سالهای اخیر به زبان فارسی در این زمینه کاری جدی انجام نشده بود و معمولاً بحث وقف و ابتدا به عنوان ضمیمه کتب تجویدی آنها در حد معرفی علائم وقف مطرح می شد. و لذا کتاب حاضر را می توان از اولین کارهای جدی و مستقل فارسی در این باب بشمار آورد.

صاحب نظران دانش وقف و ابتداء معمولاً، ارتباط لفظی و معنوی در بین کلمات و جملات را منشأ انواع وقف دانسته اند، مثلاً ابن انباری که از علماء قرون 3 و 4 هجری و از اولین مؤلفان در این دانش است در کتاب خود « کتاب ایضاح الوقف و الابداء فی کتاب الله عز و جل »

انواع وقف را 3 نوع می داند که عبارتند از تام (که وقف بر آن شروع از مابعد آن نیکوست). حسن (که وقف بر آن نیکوست و ابتدا از مابعدش نیکو نیست) و قبیح (که وقف بر آن و ابتدا از مابعدش نیکو نیست) که منشأ این تقسیم بندی همان ارتباط لفظی و معنوی است.

همچنین عثمان بن سعید دانی از علمای قرن پنجم در کتاب المکتفی انواع وقف را 4 نوع می داند که عبارتند از تام، حسن و قبیح و این تقسیم بندی با اعتبار ارتباط لفظی

و معنوی هیچگونه ارتباطی ندارد و یا در تعریف وقف کافی می گوید: آنچه که ما بعد از وقف کافی قرار گرفته است متعلق به ماقبلش است از لحاظ معنوی نه از لحاظ لفظی و... دانشمندان متأخر نیز نظرات جدیدی مطرح نموده اند که در تکمیل نظرات گذشتگان مؤثر واقع شده است از جمله مرحوم خلیل الحصری که در کتاب خود انواع وقف را 9 قسم دانسته اند. لازم به ذکر است که در اکثر کتب تألیف شده توسط قدما، پس از بیان مبانی و اقسام وقف، مؤلفین به تطبیق نظرات خود در آیات قرآن پرداخته اند و بعضی تک تک کلمات را مورد ارزیابی از این حیث قرار داده اند. در کتاب حاضر مؤلف محترم روش جدیدی در معرفی مواقف و مبادی در آیات قرآن ابداع نموده اند و در معرفی جایگاه وقف در بین آیات به صورت اولویت بندی عمل کرده اند و با توجه به نفس قاری که در افراد مختلف مقدار آن متفاوت است احتمالات مختلف را بررسی کرده و آنها را رتبه بندی نموده اند، و این راهنماییها برای قراء بسیار کارگشا می باشد. به خصوص که ایشان در موارد وقف های غیر تام و کافی، محل شروع را هم تعیین کرده اند که چنین کاری اصلا قبلا انجام نشده. البته از مطالعه موارد مذکور چنین استنباط می شود که ایشان قائل به نظرات جدیدی در باب وقف و ابتدا هستند که بعضا با نظرات گذشتگان در این علم تفاوتی دارد و به عبارتی برداشتهای جدیدی در این علم محسوب می شوند. مثلا ایشان در آیه شریفه « و اذا لقوالذین آمنوا قالوا و اذا خلا بعضهم الى بعض قالوا اتحدثونهم بما فتح الله عليكم ليحا جوكم به عند ربكم » گفته اند که اگر در حال اضطرار در بین آیه بر قالوا (دوم) وقف کردیم می توانیم از همان قالوا شروع کنیم، و ظاهرا علت این قول آن است که وقف در قالوا، انتظاری را در مستمع برای فهمیدن مقول قول ایجاد می کند، که به نظر ایشان به فهم بهتر معنی آیه کمک می نماید و این سخن با مبانی گذشتگان که فصل بین قول و مقول را جایز نمی دانند، متفاوت و سخنی نو و سبکی جدید است و نقش لحن مناسب را برای این هدف (ایجاد انتظار در مستمع) اتخاذ کند، تا هدف مذکور تأمین شود و نتیجه عکس حاصل نگردد.

به هر حال همانطور که قبلا هم عرض شد کتاب حاضر از جمله اولین تألیفها به زبان فارسی در زمینه وقف و ابتدا است و جناب آقای قدمی که از حفاظ کل قرآن کریم هستند در این رهگذر پیشتاز و به عبارتی صاحب سبک می باشند. انتشارات مرکز عالی تربیت مدرس قرآن مفتخر است که در زمینه نشر و فرهنگ قرآنی و قرائت گامی ولو کوچک برداشته است و چاپ و نشر این کتاب به معنی جدی این مجموعه از تمامی حرکت‌های علمی نو در مسیر نشر و توسعه فعالیت های فرهنگی قرآنی همینطور فتح بابی است برای طرح افکار نو در این فن و ایجاد بستر تضارب و تقابل نظرات در این زمینه.

در پایان امیدوارم که تلاش برادر عزیزمان جناب استاد قدمی و همینطور چاپ کتاب حاضر توسط مرکز عالی تربیت مدرس قرآن عاملی مؤثر در تحریک و تحریص اهل قرآن در جهت پژوهش و تحقیق در این دانش گرانبها و مؤثر در کمال قرائت قرآن باشد.

مرکز عالی تربیت مدرس و استاد

قرآن کریم

آنچه در بالا مشاهده میکنید تنها بخش از نسخه کامل کتاب است.

برای خرید نسخه کامل کتاب لطفا به قسمت مربوط به سفارش کتاب در وب سایت ما مراجعه کنید

و یا با شماره ۰۹۱۱۱۷۱۹۸۱۱ تماس حاصل فرمائید.

وب سایت:

WWW.GHADAMI.ORG

با تشکر

سید حبیب‌الله قدمی عین الرسول